

Stalking

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett under den allmänna motionstiden väckt motionsyrkande rörande behovet av ett nytt lagrum mot förföljelse-syndrom, s.k. stalking. I motionen anføres också att det behövs åtgärder för att underlätta för rättsväsendet och polisen att motarbeta denna typ av beteenden.

Justitieutskottet har med anledning av det aktuella motionsyrkandet inhämtat synpunkter från ett antal myndigheter och institutioner. De frågor som ställts till remissinstanserna gäller vilken kännedom de har om fenomenet stalking eller förföljelsesyndrom, om de har någon strategi för att motverka detta och om de anser att det finns ett lagstiftningsbehov.

Sammanfattningsvis anser den övervägande delen av remissinstanserna att det föreligger behov av lagstiftning med direkt inriktning på systematisk förföljelse.

Utskottet har inhämtat att regeringen förbereder ett uppdrag till Brottsförebyggande rådet att ta fram ett kunskapsunderlag i ämnet. Utskottet anser att motionsyrkandet får anses vara tillgodosett. I ärendet finns en reservation (m, fp, kd, c).

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Ordet ”stalking”.....	4
Vad avses med systematisk förföljelse.....	4
Tillämplig svensk lagstiftning.....	5
Utländsk lagstiftning.....	5
USA.....	5
Australien.....	7
England och Wales.....	8
Kanada.....	8
Remissvaren i sammanställning.....	8
Justitiekanslern.....	9
Justitieombudsmannen.....	9
Stockholms tingsrätt.....	9
Sundsvalls tingsrätt.....	9
Riksåklagaren.....	9
City åklagarkammare i Stockholm.....	11
Åklagarkammaren i Örebro.....	11
Åklagarkammaren i Sundsvall.....	12
Rikspolisstyrelsen.....	12
Säkerhetspolisen.....	13
Polismyndigheten i Stockholms län.....	15
Polismyndigheten i Örebro län.....	18
Polismyndigheten i Västernorrlands län.....	19
Länspsykiatriskt centrum i Östergötland.....	19
Härnösand-Medelpads hälso- och sjukvård.....	20
Sveriges Advokatsamfund.....	21
Svenska Journalistförbundet.....	21
Brottsoffermyndigheten.....	22
Brottsförebyggande rådet.....	23
Brottsofferjourenas Riksförbund.....	26
Teaterförbundets skådespelaravdelning.....	27
Sveriges kvinnojourners riksförbund.....	27
Landstinget Dalarna.....	28
Docent Martin Grann, Centrum för Våldsprevention, Karolinska Institutet.....	29
Utskottets överväganden.....	33
Reservationer.....	36
Lagstiftningsbehov mot förföljelsesyndrom eller s.k. stalking (m, fp, kd, c)	36
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	37
Motion från allmänna motionstiden hösten 2004.....	37

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Lagstiftningsbehov mot förföljelsesyndrom eller s.k. stalking

Riksdagen avslår motion 2004/05:Ju412 yrkande 16.

Reservation (m, fp, kd, c)

Stockholm den 22 mars 2005

På justitieutskottets vägnar

Johan Pehrson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Johan Pehrson (fp), Britta Lejon (s), Rolf Olsson (v), Margareta Sandgren (s), Beatrice Ask (m), Helena Frisk (s), Peter Althin (kd), Jeppe Johnsson (m), Göran Norlander (s), Torkild Strandberg (fp), Johan Linander (c), Joe Frans (s), Cecilia Magnusson (m), Kerstin Andersson (s), Leif Björnlod (mp), Christer Erlandsson (s) och Christer Engelhardt (s).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I motion Ju412 (fp), väckt under den allmänna motionstiden 2004, anförts att det finns behov av ett nytt lagrum mot förföljelsesyndrom, s.k. stalking. Det behövs också enligt motionärerna åtgärder som kan användas för att underlätta för rättsväsendet och polisen att arbeta mot denna typ av beteenden.

Justitiekommittén har med anledning av det aktuella motionsyrkandet beslutat att inhämta synpunkter från ett antal myndigheter och institutioner. De frågor som ställts till remissinstanserna gäller vilken kännedom de har om fenomenet systematisk förföljelse, om de har någon strategi för att motverka detta och om de anser att det föreligger ett lagstiftningsbehov.

Ordet ”stalking”

För det fenomen som här skall beskrivas saknas ett vedertaget svenskt ord. Därför har det engelska ordet ”stalking” ofta kommit till användning, liksom begreppet förföljelsesyndrom. Mot det förra kan invändas att det inte är ett svenskt ord, mot det senare att det för tanken till en medicinsk diagnos, *lida av osv.*, vilket gör det mindre lämpligt. Svenska språknämnden föreslår *stalkning*, *stalka* och *stalkare*, som bör uttalas så att *stalka* rimmar på *halka*. Riksdagens språkexpert framför att man också kan tänka sig att använda andra svenska termer som *systematisk förföljelse*, *förfölja* och *förföljare*. Enligt flera remissvar är en möjlig väg att bygga vidare på eller använda det vedertagna begreppet *fridskränkning*. I detta ärende används begreppet systematisk förföljelse. I avsnittet där remissvaren återges används det begrepp som valts av respektive remissinstans.

Vad avses med systematisk förföljelse

Med begreppet systematisk förföljelse åsyftas i regel att mer än rent tillfälligt förfölja och/eller kartlägga en person för egna syften. Med ordalydelsen *för egna syften* avses att klargöra att sådant förföljande eller kartläggande som sker som del av en yrkesmässig verksamhet, t.ex. inom polisen, inte omfattas.

I boken *Smygande hot* – en bok om stalkning (Agneta Syrén, 2004, s. 13) beskrivs fenomenet som ”en medveten, illvillig, upprepad förföljelse och trakassering av en annan person för att uppnå egna syften”. För ytterligare definitioner se under avsnittet om utländsk lagstiftning.

Tillämplig svensk lagstiftning

Vad som diskuteras i detta betänkande är således systematisk förföljelse. Beteendet som avses kan väl ha passerat gränsen för det som redan i dag faller inom det straffbara området. Systematisk förföljelse kan vara att bedöma som ofredande, hemfridsbrott eller olaga intrång. Mer allvarliga fall kan vara att bedöma som olaga hot. I remissvaret från åklagarkammaren i Sundsvall framgår att en åklagare i ett fall åtalat systematisk förföljelse som misshandel då det orsakat psykisk sjukdom. Personen i fråga fälldes sedermera för ofredande.

Upprepade brottsliga kränkningar av vissa närstående eller tidigare närstående kan vara att bedöma som grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. Då krävs att gärningarna är brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken (även t.ex. ofredande), att var och en av gärningarna utgör ett led i en upprepad kränkning av målsägandens integritet och att brotten varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla. Man kan även tänka sig förföljelsefall som direkt kan föranleda ett besöksförbud. För att utfärda ett besöksförbud krävs att det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda. Vid bedömningen av om sådan risk föreligger *skall särskilt beaktas* om den mot vilken förbudet avses gälla har begått brott mot den andra personens liv, hälsa, frihet eller frid (1 § lagen [1988:688] om besöksförbud). Att en brottslig gärning begåtts mot den som skall skyddas av förbudet är alltså i och för sig inte ett krav för att besöksförbud skall kunna utfärdas.

Den här avsedda formen av systematisk förföljelse torde kunna vålla polis och åklagare bekymmer när gärningen inte ryms inom definitionen för ofredande, dvs. inte utgör ett hänsynslöst beteende i lagens mening och inte heller innehåller några verbala trakasserier, hot eller förolämpningar. Om den brottsliga nivån inte är uppnådd kan grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning inte heller komma i fråga. Besöksförbud kan i och för sig användas. Det är dock okänt i vilken grad domstolarna verkligen beaktar sådan förföljelse som inte nått den nivån att den är straffbar i sig.

Utländsk lagstiftning

USA

Systematisk förföljelse definierades som ett brott i Kalifornien först år 1990 som en följd av att en ung skådespelerska, Rebecca Schaeffer, året innan skjutits till döds av en man som var helt fixerad vid henne. Han hade tagit fram information om hennes bostadsadress, vilken bil hon körde, vilka telefonnummer hon ringde och var hon gjorde sina dagliga inköp (Agneta

Syrén, Smygande hot, 2004, s. 49). Rebecca Schaeffers död påvisade att den dåvarande lagstiftningen i Kalifornien inte täckte denna typ av beteenden.

Inom två år från det att systematisk förföljelse blivit ett brott i Kalifornien hade hälften av alla stater i USA kriminaliserat detta beteende. År 1998 hade alla delstater infört lagar mot systematisk förföljelse.

Delstaterna har formulerat sin lagstiftning på området på olika sätt. För att komma närmare en gemensam definition har man i USA satt upp tre kriterier som skall vara uppfyllda för systematisk förföljelse (Brottsförebyggande rådets tidskrift Apropå, nr 1/2005 s. 6). För det första skall det finnas ett mönster av uppsåtliga trakasserier. För det andra skall det finnas ett inslag av underförstått eller klart uttalat hot och slutligen skall offret faktiskt uppleva rädsla och den rädslan skall vara befogad.

Som exempel kan nämnas att enligt den kaliforniska strafflagen (§ 646.9) kan den straffas för systematisk förföljelse som gjort sig skyldig till följande:

Any person who willfully, maliciously, and repeatedly follows or willfully and maliciously harasses another person and who makes a credible threat with the intent to place that person in reasonable fear for his or her safety, or the safety of his or her immediate family is guilty of the crime of stalking, punishable by imprisonment in a county jail for not more than one year, or by a fine of not more than one thousand dollars (§ 1,000), or by both that fine and imprisonment, or by imprisonment in the state prison.

Vilket i utskottets egen översättning lyder:

Den som avsiktligt, illvilligt och systematiskt förföljer eller avsiktligt och illvilligt trakasserar en annan person på ett sådant sätt att det utgör ett realistiskt hot ägnat att framkalla fruktan för egen eller den närmaste familjens säkerhet gör sig skyldig till systematisk förföljelse för vilket stadgas fängelse i ett år i en 'lokanstalt' eller böter, ej mer än tusen dollar, eller båda påföljderna i förening eller fängelse att avtjänas i 'riksanstalt'.

Lagstiftningen finns delstat för delstat återgiven på Internet genom National Center for Victims of Crime (www.ncvc.org).

Många olika beteenden är reglerade. Ett exempel hämtat från delstaten New Yorks strafflag (§ 120.45) lyder på följande sätt, i utskottets egen översättning:

En person har gjort sig skyldig till systematisk förföljelse av fjärde graden när han eller hon uppsåtligen, utan rättmätigt syfte, förföljer, ringer upp eller på annat sätt söker kontakt med en person, hans eller hennes familj eller bekantskapskrets trots att han vet eller borde känna till att detta beteende kan orsaka denne person skada till person eller egendom eller orsaka annan person i dennes familj eller bekantskapskrets sådan skada och han eller hon tidigare blivit ombedd att upphöra med beteendet. För samma brott straffas den som uppsåtligen, utan rättmätigt syfte, genom att söka upp eller ringa eller på annat sätt tar kontakt med en person och därigenom hotar dennes anställning eller affärsverksamhet trots att han eller hon tidigare blivit ombedd att upphöra med beteendet. Brottet är ringa.

Att brottsbeskrivningen i detta fall är ringa syftar inte på brottet generellt utan på att systematisk förföljelse *av fjärde graden* endast är avsett att täcka mindre allvarliga former.

Australien

Till skillnad från USA som fick lagstiftning mot systematisk förföljelse som en direkt följd av mordet på en känd person har Australiens lagstiftning mot detta beteende vuxit fram som en strävan att motverka familjevåld. Alla åtta delstater i Australien har infört skyddsregler mot systematisk förföljelse i sin lagstiftning. Någon enhetlig definition av det straffbara beteendet har dock inte införts. Så har delstaten South Australia följande lagstiftning (Criminal law consolidation act 1935, sect 19AA med utskottets egna översättningar):

A person stalks another if –

- a) on at least two separate occasions, the person –
 - i) follows the other person; or
 - ii) loiters (*uppehåller sig*) outside the place of residence (*bostad*) of the other person or some other place frequented by the other person; or
 - iii) enters or interferes with property in possession of the other person; or
 - iv) gives offensive material (*kränkande, obehagligt material*) to the other person, or leaves offensive material where it will be found by, given to or brought to the attention of the other person; or
 - v) keeps the other person under surveillance (*övervakning*); or
 - vi) acts in any other way that could reasonably be expected to arouse the other person's apprehension or fear (*väcka oro eller rädsla*); and
- b) the person –
 - i) intends to cause serious physical or mental harm to the other person or a third person; or
 - ii) intends to cause serious apprehension or fear (*väcka allvarlig oro eller rädsla*).

A person who stalk another is guilty of an offence.

Penalty

- a) if-
 - i) the offender's conduct contravened an injunction or an order imposed by a court (*beteendet är ett brott mot ett föreläggande eller en föreskrift beslutad av en domstol*) (either under a law of the State or the Commonwealth) or
 - ii) the offender was, on any occasion to which the charge relates, in possession of an offensive weapon,
 imprisonment for not more than 5 years
- b) in any other case – imprisonment for not more than 3 years.

England och Wales

Som ett svar på otillräckligheten hos existerande lagregler när det gällde att skydda offer för systematisk förföljelse infördes The Protection from Harassment Act år 1997 i England och Wales. En användbar definition på begreppet "stalking" visade sig svår att fastställa. I lagen används därför den vidare termen "harass" med vilket avses att plåga, besvära, trakassera eller ofreda. Termen inkluderar systematisk förföljelse men begränsas inte till detta. Brottet definieras här som "a course of conduct which amounts to harassment of another, and which the defendant knows, or ought to know, amounts to harassment of the other", vilket i utskottets översättning lyder: *ett beteende som innebär ofredande av en annan person och som den trakasserande inser eller borde inse besvärar/trakasserar/ofredar denne* (The Protection from Harassment Act, section 1).

Följande komponenter är karakteristiska för "harassment" (Emily Finch; Stalking the perfect stalking law: An evaluation of the efficacy of The Protection from Harassment Act 1997; Criminal Law Review 2002):

Olika beteenden som genom att enträget upprepas försöker tvinga en annan person till oönskad kommunikation och/eller kontakt. Det kan också beskrivas så att en person skrämmer en annan eller ger denne ångest genom ett uppträdande som på ytan kan verka oskyldigt men som satt i sitt sammanhang får en hotfull innebörd. Lagen är således avsedd att förhindra att brottsoffer skadas av att utsättas för oönskad uppmärksamhet och systematisk förföljelse. "Harassment" är därmed ett kontextberoende brott eftersom det aktuella beteendet inte behöver vara oacceptabelt sett för sig men blir det i ett visst givet sammanhang.

Kanada

Den 1 augusti 1993 trädde en lagstiftning mot systematisk förföljelse i kraft i Kanada (Section 264 of Bill 126). Vad som då straffsanktionerades var att upprepade gånger följa efter någon, att upprepade gånger kommunicera med någon, direkt eller indirekt, att bevaka någons bostad, uppehållsplats eller arbetsplats eller att hota denne om detta inte skedde i lagliga syften och om gärningsmannen kände till att den utsatta personen kände sig ofredad eller om han eller hon var likgiltig inför att detta blev resultatet. År 1996 fick lagen ett tillägg av innebörden att en person som var anklagad för straffbar systematisk förföljelse kunde förhindras att äga ett skjutvapen, ammunition eller explosiva varor om det vid en förhandling angående borgen bedömdes att den misstänkte kunde antas vara farlig för sig själv eller andra.

Remissvaren i sammanställning

Nedan återges remissvaren i något förkortad form. Remissvaren i sin helhet finns tillgängliga i utskottets ärende med samma beteckning.

Justitiekanslern

Det kan föreligga ett visst behov att straffbelägga ”stalking”. Jag tänker då närmast på sådana förfaranden som varken innehåller någon hotfull gest eller något hotfullt yttrande, men som ändå är ägnade att hos den utsatte framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom. Ett sådant straffstadgande torde ofta medföra avsevärda bevisvärigheter i en brottmålsprocess men det behöver inte betyda att man skall avstå från lagstiftning.

Justitieombudsmannen

Justitieombudsmannen har inte haft något att anföra.

Stockholms tingsrätt

Tingsrätten anser inte att det föreligger något lagstiftningsbehov. De befintliga reglerna om ofredande och olaga hot är tillräckliga. Möjligen skulle man kunna införa en särskild straffskala för grovt ofredande. Förföljelse som inte bedöms ha nått upp till ett brottsligt antastande kan medföra ett beslut om besöksförbud och reglerna tillämpas också på det sättet av tingsrätten.

Sundsvalls tingsrätt

Det kan antas att det i några mål som handlagts vid tingsrätten under senare år, där brottsligheten består i ofredande, överträdelse av besöksförbud och grov kvinnofridskränkning, egentligen rört sig om stalking. Det går dock inte av dessa mål att dra någon slutsats om att stalking skulle vara ett omfattande problem.

Om man efter en djupare undersökning finner att stalking blivit ett sådant problem att en straffrättslig reglering behövs utöver de regler som nu finns i framför allt 4 kap. brottsbalken synes det vara lämpligast att utvidga gränserna för vad som utgör ofredande enligt 4 kap. 7 § brottsbalken.

Riksåklagaren

Det är svårt att uppskatta omfattningen av problemet. Någon djupare eller mer systematisk analys torde inte ha gjorts på området. Det är också oklart hur stor del av anmälda gärningar som handläggs av polisiär förundersökningsledare och som inte resulterar i ett förundersökningsprotokoll, med följd att de inte kommer till åklagares kännedom. Den vanligaste kategorin av förföljelsesyndrom är antagligen den där handlingarna riktar sig mot en tidigare närstående person till vilken gärningsmannen har haft ett förhållande, t.ex. någon som har varit gift med gärningsmannen eller sammanbott med denne under äktenskapsliknande förhållanden. Det finns dock även exempel på släktfejder samt stridigheter mellan grannar och mellan

arbetskollegor som urartar och leder till förföljelse m.m. I den allmänna debatten har gjorts gällande att de senaste årens varsel och uppsägningar har lett till ett ökat antal fall av förföljelsesyndrom, där personer i ledande ställning på företag förföljs och trakasseras av anställda och före detta anställda.¹

Någon särskild strategi för att motverka problemet finns inte framtagen inom åklagarväsendet, utan företeelsen hanteras med de juridiska instrument som står till buds enligt gällande lagstiftning.

De straffbestämmelser som aktualiseras vid förföljelsesyndrom är i första hand ofredande och förolämpning. Även skadegörelse och hemfridsbrott/olaga intrång kan förekomma. I mer allvarliga fall kan handlingarna bedömas som försök till misshandel eller olaga hot. Upprepade brottsliga kränkningar av vissa närstående eller tidigare närstående kan vara att bedöma som grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. Förutom lagföring på grund av de brottsliga gärningarna kan det bli aktuellt att utfärda ett besöksförbud enligt lagen (1988:688) om besöksförbud.

Utanför det kriminaliserade området faller oftast olika former av förföljelsesyndrom som inte ryms inom definitionen för ofredande, dvs. inte utgör handgripligt antastande eller ofredande genom hänsynslöst beteende, och inte heller innehåller några hot eller förolämpningar. I dessa fall är inte heller straffbestämmelsen om grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning tillämplig. En sådan typ av handlande kan vara att en man som har dömts till fängelse för någon form av övergrepp mot en kvinna återkommande uppehåller sig omedelbart intill kvinnans arbetsplats eller bostad sedan han frigivits från straffet. Ett annat exempel är att en person i trakasserings syfte följer efter en annan person t.ex. på vägen mellan bostaden och arbetsplatsen.²

Ett besöksförbud kan omfatta olika former av förföljelsesyndrom som inte är kriminaliserade i brottsbalken. En grundläggande förutsättning för att ett besöksförbud skall kunna meddelas är dock att det på grund av någon särskild omständighet finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot eller allvarligt trakassera den som förbudet avser att skydda. I förarbetena betonades att möjligheten att använda besöksförbud utan att den mot vilken förbudet avses gälla tidigare har begått brott mot den andra personen bör användas mycket restriktivt.³

Erfarenhetsmässigt kan sägas att det torde höra till ovanligheterna att sådana upprepade och systematiska trakasserier och förföljelser som motiven i första hand tar sikte på inte bedöms som brottsliga. Det finns alltså i det hänseendet inte något påtagligt behov av lagstiftning på området.

En annan sak är frågan om man inom den nuvarande ordningen i tillräcklig mån kan beakta det straffvärda i ett upprepat, systematiskt trakasserande som i och för sig kan uppfattas utgöra ganska bagatellartade gärningar.

¹ Stalking – ett fenomen som ökar, artikel i Svenska Dagbladet den 20 oktober 2004.

² Jfr NJA II 1988 s. 321 och 325.

³ NJA II 1988 s. 327.

De ändringar i straffskalorna för ofredande och olaga hot som infördes år 1993 har inneburit ökade möjligheter att vid straffmätningen beakta omfattande och systematiska trakasserier och hot. I viss mån kan också ett sådant handlande utgöra en försvarande omständighet som skall beaktas när domstolen bestämmer ett straff.

Problemet uppmärksammades i förarbetena till straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. För att motverka att man i lagföringen och domen över handlandet förbiser det samlade beteendets straffvärde har brottsbeskrivningen i straffbestämmelsen konstruerats på ett sådant sätt att den brottsliga handlingen utgörs av flera brottsliga gärningar mellan vilka det finns ett visst samband.⁴

Frågan om det föreligger ett lagstiftningsbehov och synpunkter på inriktningen av ett sådant är enligt riksåklagarens mening i första hand en politisk fråga som det inte ankommer på riksåklagaren att ta ställning till på förevarande underlag.

För det fall en översyn skulle ske i syfte att åstadkomma en förändring kan möjliga alternativ vara t.ex. att behandla det aktuella beteendemönstret i en särskild straffbestämmelse i 4 kap. brottsbalken efter samma principer som grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning eller att låta beteendemönstret utgöra en särskild straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § brottsbalken.

City åklagarkammare i Stockholm

Vid City åklagarkammare i Stockholm har under senare tid ett fåtal ärenden rörande systematisk förföljelse handlagts där gärningarna har kunnat lagföras under de straffbestämmelser som nu är tillgängliga.

Ett nyare fenomen som kan vara svårt att veta omfattningen av och hur det skall hanteras juridiskt är trakasserier via Internet. Med största sannolikhet är detta ett växande problem.

Om problemet visar sig vara tillräckligt stort måste kanske möjligheten att lagstifta övervägas.

Åklagarkammaren i Örebro

Vi ser inte att det föreligger något lagstiftningsbehov. Det finns dock ett undantag. Personer som sitter häktade eller verkställer straff för den här typen av brottslighet måste förhindras att fortsätta sin brottslighet. I dag kan en häktad utan restriktioner (att kollusionsfara inte föreligger är inte ovanligt) fortsätta sin brottslighet genom att ringa en person trots att besöksförbud är meddelat.

⁴ Prop. 1997/98:55 s. 74–82.

Åklagarkammaren i Sundsvall

Problemet med nuvarande lagstiftning är att den ger mycket begränsade möjligheter att bemöta och hantera sjuklig förföljelse av detta slag, s.k. stalking som i dag för varje inträffad händelse oftast faller under olaga hot eller ofredande, med förhållandevis lågt straffvärde även vid upprepade fall av hotfulla och aggressiva beteenden. Ett särskilt lagrum för gärningar begångna inom ramen för sjuklig förföljelse bör övervägas, förslagsvis – förföljelsebrott. När det gäller offer som angräps för att de är offentliga personer genom sitt yrke eller politisk befattning behöver lagstiftaren dessutom överväga behov av straffskärpning, eventuellt grovt brott. Lagstiftningen ska ta sikte på själva förföljandet – straffskalan bör vara ganska vid.

Domstolarna bör ges en uttrycklig möjlighet att väga in när en serie gärningar, som var och en kvalificerar för enkla fall av hot och ofredande, tillsammans utgör en helhet som betydligt överstiger de enskilda brotten.

Slutligen behövs ett ökat medvetande vid värderingen av den psykiska skada och det psykiska lidande som offren utsätts för.

Här biläggs en stämmingsansökan avseende ett stalkingfall för tio år sedan. Det handlade om omfattande förföljelse. Den åtalade dömdes för ofredande. En av gärningsbeskrivningarna som avsåg misshandel (3 kap. 5 § brottsbalken) löd som följer:

XX har genom ett hänsynslöst beteende misshandlat YY i Sundsvalls kommun. Misshandeln har bestått i omfattande och systematiska trakasserier under tiden januari 1992 till den 17 mars 1995 genom bl.a. förföljelser, omfattande obscena gester och grimaser, svordomar och hotelser, telefonpåringningar, brev, kort, gåvor, anmälningar till olika myndigheter samt misskrediteringar till andra personer. Genom misshandeln har YY åsamkats psykisk sjukdom.

Rikspolisstyrelsen

Brottslighet där stalking förekommer särredovisas inte i Polisens register över anmälda brott. Rikspolisstyrelsen kan därför inte svara på hur omfattande problemet med stalking är. Rikspolisstyrelsen har den 15 november 2004 gett Polismyndigheten i Kalmar län och Polismyndigheten i Stockholms län i uppdrag att i samarbete med professor Henrik Belfrage, Rättspsykiatriska regionkliniken i Sundsvall, bedriva metodutveckling avseende bedömning om åtgärder vid stalking med hjälp av polisiära hot- och riskbedömningar. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 juni 2006.

Polismyndigheten i Kalmar län, och senare Polismyndigheten i Kronobergs och Blekinge län, har tidigare samarbetat i utvecklingsprojekt rörande partnervåld. I projektgruppen ingick även forskare från Rättspsykiatriska regionkliniken. Rikspolisstyrelsens slutrapport av projektet, *Metodutveckling gällande riskbedömning vid upprepat partnervåld*, färdigställdes i maj 2003. De forskare som ingick i gruppen upprättade också en slutrapport, *Utveckling av ett riskinstrument för polisiär bedömning av risk för uppre-*

pat partnervåld (SARA:PV), som handlar om utveckling av ett riskinstrument för polisiär bedömning av risk för upprepat partnervåld. Båda slutrapporterna bifogas detta yttrande som bilagor.

Av vad som angetts ovan följer att Polisen arbetar aktivt med frågor om våld i nära relationer och stalking. Rikspolisstyrelsen kan dock inte uttala sig i frågan om något lagstiftningsbehov föreligger förrän det projekt som nu inlett har avslutats och utvärderats. Slutligen kan tilläggas att Rikspolisstyrelsen för närvarande utarbetar en rapport om polisiära hot- och riskbedömningar. Rapporten beräknas vara klar under våren.

Säkerhetspolisen

Säkerhetspolisen har inte någon möjlighet att med säkerhet kvantifiera omfattningen av problemet med stalking/förföljelsesyndrom. När det gäller den centrala statsledningen m.fl., dvs. den personkrets där Säkerhetspolisen har ett ansvar för bl.a. personskyddet, kan Säkerhetspolisen dock bekräfta att omfattningen av problemet är mycket stort, särskilt beträffande statsråden, statschefen och kronprinsessan. Säkerhetspolisen bedömer vidare, bl.a. utifrån samtal som förts med andra politiker och förtroendevalda, att stalking/förföljelsesyndrom i olika former förekommer betydligt oftare än de fall som blir föremål för en polisanmälan. Vid samtalen har tydligt framkommit en ovilja att anmäla händelser som kan betecknas som ”stalking”. Säkerhetspolisen uppskattar därför att det finns ett stort mörkertal både för den personkrets som ligger under Säkerhetspolisens ansvarsområde och för andra grupper, t.ex. andra förtroendevalda, idrottsstjärnor och andra ”kändisar”, medlemmar i kända finansfamiljer och personer i serviceyrken. Det får anses väl känt att också utsatta kvinnor i familjevåldsärenden i hög utsträckning drabbas av stalking/förföljelse.

Det är önskvärt att på ett tidigt stadium kunna identifiera personer som har tendenser till förföljelsesyndrom. För att göra detta krävs samverkan mellan olika myndigheter. Det är t.ex. viktigt att eventuella polisiära insatser mot en förföljare kan ske i samverkan med psykiatrin. Om det har konstaterats att en person lider av förföljelsesyndrom måste en uppföljning göras av individen och de handlingar som denne vidtagit. Har personen t.ex. uppträtt hotfullt och har denne i så fall avsikt och kapacitet att genomföra hotet?

Säkerhetspolisens uppfattning är att ett problem med dagens lagstiftning, vilket också berörs i motionen, är att ett beteende som kan betecknas som ”stalking” inte kan ses som en helhet, utan varje enskild handling måste värderas för sig. Om det bedöms som ett brott har detta ofta ett lågt straffvärde. Vanligen rör det sig om olaga hot och i viss utsträckning om t.ex. ofredande, sexuellt ofredande, hemfridsbrott eller ordningsstörande brott. Detta medför att möjligheterna att förhindra, avvärja och beivra dessa gärningar är starkt begränsade.

I dag finns inte någon straffbestämmelse som tar sikte på fall där gärningar utgjort ett led i en upprepad kränkning, om inte gärningsmannen är en närstående eller tidigare närstående person. Om handlingarna var för sig är straffbara kan gärningsmannen dömas för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. Om det är fråga om mindre allvarliga handlingar som t.ex. telefonsamtal, e-post och brev med obehagligt innehåll eller att en person visar sig i närheten av någons bostad kan gärningen i vissa fall falla under flera olika brottsrubriceringar, t.ex. olaga hot eller ofredande. Det är också tänkbart att handlingen faller utanför det straffbara området, trots att den för den utsatte kan upplevas som mycket hotfull och pressande.

Om det fanns en möjlighet under vissa förutsättningar att definiera en serie gärningar/handlingar som ett gemensamt brott skulle det i sig innebära väsentligt förbättrade möjligheter att förhindra, avvärja och beivra dem.

Den svenska lagstiftningen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, 4 kap. 4 a § brottsbalken, skulle också kunna tjäna som underlag för en straffbestämmelse mot stalking/förföljelsesyndrom. Det bör vara möjligt att beakta det straffvärda som ligger i upprepade, systematiska kränkande handlingar även om dessa, om man ser dem åtskilda, kanske kan framstå som ganska bagatellartade. Rekviziten ”upprepad kränkning” och ”allvarlig skada” bör också kunna användas i en straffbestämmelse om stalking/förföljelsesyndrom.

För att kunna döma för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning krävs att var och en av de skilda gärningarna i sig utgör ett brott. Andra inte straffbara handlingar kan således inte ligga till grund för en bedömning av att det varit fråga om ett led i en upprepad kränkning. En svårighet när det gäller stalking/förföljelsesyndrom är att flera av de handlingar som en förföljare utsätter en person för kan ligga utanför det straffbara området. Det kan t.ex. röra sig om brev vars innehåll inte är hotfullt, men obehagligt, övervakning av bostad/arbetsplats etc. Om lagstiftningen utformas så att varje enskild handling måste vara straffbar för att ansvar skall kunna utkrävas, riskerar man att i praktiken stå utan effektiva möjligheter att beivra den typen av handlingar. En eventuell lagstiftning mot stalking/förföljelse borde, enligt Säkerhetspolisens mening, i stället utformas så att ett upprepat beteende av kränkande handlingar ses som en enda gärning, och inte som i straffbestämmelserna om fridskränkning, där var för sig straffbara gärningar beivras under en gemensam brottsrubricering. En straffbestämmelse om stalking/förföljelsesyndrom utformad på det sätt som Säkerhetspolisen redogjort för kommer dock att medföra gränsdragningsproblem. När skall t.ex. ett antal var för sig straffria handlingar övergå till att utgöra ett led i en upprepad kränkning?

För att värna demokratin och vårt statsskick både på central och lokal nivå är det mycket viktigt att människor vågar ta sig an förtroendeuppdrag. Det är väsentligt att rädslan för att bli utsatt för hot och våld inte avhåller en person för att verka inom politiken. Det är därför Säkerhetspolisens uppfattning att det vid utformande av en straffbestämmelse mot

stalking/förföljelsesyndrom bör finnas utrymme att som en försvårande omständighet beakta handlingar riktade mot en person som företräder vårt statskicks och vår demokrati.

Ett problem är den ovilja som Säkerhetspolisen upplever finns att anmäla beteenden som kan betecknas som stalking/förföljelsesyndrom. Oviljan kan bero på att många utsatta personer inte vill ha uppmärksamhet runt sin person t.ex. i medier. Det är viktigt att personer som drabbas av stalking/förföljelsesyndrom möts av ett professionellt beteende från de inblandade myndigheterna och får det stöd och den hjälp de behöver för att kunna våga gå vidare med en anmälan.

Polismyndigheten i Stockholms län

Hur stor är omfattningen av problemet?

Inledningsvis konstaterar polismyndigheten att en viss osäkerhet angående omfattningen av begreppet "stalking" eller förföljelsesyndrom råder. Det synes således vara oklart om fenomenet anses innefatta såväl förföljelse från en tidigare partner som någon för den utsatte okänd person.

Av majoriteten av polismästardistriktens upplysningar att döma synes problemet med kvantitativa mått mätt inte vara särskilt omfattande. Endast några ärenden per år och distrikt tycks komma till polisens kännedom och brottsrubriceringar som ofredande och grov kvinnofridskränkning rymmer många av dessa situationer. Ett polismästardistrikt som ingår i ett metodutvecklingsprojekt angående "stalking" som bedrivs av Rikspolisstyrelsen uppskattar dock antalet ärenden till så många som 150–200 under ett år. Någon specifik statistik över problemet finns inte att tillgå och ett polismästardistrikt påpekar följaktligen att mörkertalet torde vara betydande.

Förföljelse från en tidigare partner tycks vara ett betydligt vanligare problem än förföljelse från en för den drabbade okänd person. "Vanliga människor" drabbas oftare än kända personer och politiker och tjänstemän. Viss förföljelse utförs på olika sätt av psykiskt störda personer. Flera polismästardistrikt uppger att trakasserier genom telefonmeddelanden, telefonsamtal, s.k. sms-meddelanden och e-postmeddelanden har ökat på senare tid.

Har polismyndigheten någon strategi i dag för att motverka fenomenet? Vad går strategin i sådana fall ut på?

Länskriminalpolisen uppger att den i vissa fall blir inblandad på så sätt att den gör olika typer av hotbildsanalyser. Ärendena utreds och handläggs dock i de olika polismästardistrikten.

Problemen bedöms och motverkas i distrikten med utgångspunkt i det brott som har begåtts, t.ex. ofredande eller grov kvinnofridskränkning. Det bör i sammanhanget påpekas att långt ifrån alla trakasserier utgör brott i lagens mening, även om den utsatte upplever ett betydande obehag. Det är

inte heller ovanligt att ett brott kan skönjas men att trakasserierna inte uppfyller alla rekvisit för att brott skall anses vara begånget eller att det eventuella brottet inte går att bevisa.

Vidare påverkar ett eventuellt brotts straffvärde polisens möjligheter att ingripa med verkningsfulla åtgärder mot förföljaren. I tider med en hårt ansträngd utredningsverksamhet nödgas polisen dessutom att prioritera. Förutom vissa typer av brott mot t.ex. kvinnor och barn innebär detta ofrånkomligen att brott med lågt straffvärde, exempelvis ofredande, eller ärenden där det är tveksamt om brott över huvud taget har begåtts prioriteras lägre.

Besöksförbud synes vara en vanlig om än trubbig metod att försöka komma till rätta med förföljelsen. Några distrikt uppger att man försöker kombinera besöksförbud med samtal. Ett annat polismästardistrikt driver ett projekt som innebär att man i svårare fall även låter uniformerad personal ha särskild tillsyn hos de drabbade. Strategin är att med närvaro och öppenhet motverka problemet. Alla inblandade parter informeras. Samma distrikt strävar även efter att påverka åklagarna så att de skall ta dessa fall på större allvar och t.ex. försöka få personer häktade för överträdelse av besöksförbud.

Ett polismästardistrikt uppger att när ett fall av ”stalking” kommer till distriktets kännedom strävar berörda befattningshavare efter att skyndsamt kalla den misstänkte till förhör. I de fall då den misstänkte personen inte lider av någon psykisk störning brukar denne då upphöra med förföljandet.

En strategi som används i ett polismästardistrikt är att så fort som möjligt ta tag i denna typ av anmälningar och omgående försöka fatta beslut i ärendet så att den drabbade känner att polisen agerar. Vidare ser man till att den i anmälan utpekade personen får klart för sig att polisen har kännedom om vad som pågår. Målsättningen är att använda strategin oavsett om trakasserierna är att betrakta som brott eller inte. Denna rutin uppges inte vara lätt att upprätthålla eftersom belastningen på polismyndighetens utredningsverksamhet för närvarande är stor.

Polismästardistriktet som ingår i Rikspolisstyrelsens projekt avseende ”stalking” uppger att man inom ramen för projektet försöker utveckla olika arbetssätt och metoder för att möta problemet. I projektet ingår bl.a. att utveckla ett instrument för hot- och riskbedömningar.

I övrigt tycks polismästardistriktet inte ha någon särskild strategi för denna typ av ärenden utöver de åtgärder som kan vidtas för utsatta kvinnor, t.ex. trygghetspaket. Någon myndighetsgemensam strategi finns inte.

Har polismyndigheten förslag på andra sätt att hantera problemen?

Ett polismästardistrikt påpekar att problemen är polisiärt svårhanterliga med utgångspunkt i nuvarande lagstiftning. Ett besöksförbud kan vara verkningsfullt i de fall då en i huvudsak frisk person med starkt kontrollbehov förföljer en tidigare närstående. Många av de individer som ägnar sig åt långvariga förföljelser, särskilt de som blir fixerade vid för dem främ-

mande människor, synes besitta en uttalad psykiatrisk sjukdomsbild. Sådana personer tycks vara oförmögna att efterkomma myndigheters bud och besöksförbud framstår därför ofta som en verkningslös åtgärd.

Problemet med att gärningsmannen är okänd belyses i ett annat polismästardistrikts synpunkter. Det kan i sådana fall vara svårt att avgöra vilka åtgärder som bör företas. I de fall då ofredande/hot framförs vid upprepade tillfällen bör en samlad bedömning göras och dialogen med den utsatte måste hållas öppen.

Ett polismästardistrikt konstaterar att många av de personer som förföljer en annan person synes vara i behov av vård och föreslår att påföljden kontraktsvård utnyttjas oftare.

Länskriminalpolisen påpekar att olika strategier krävs beroende på vilken typ av ”stalking” som är i fråga. Exempelvis ökar risken för fysiskt våld ju närmare relation förföljaren och offret har. Polisen bör därför ha möjligheter att i större omfattning samarbeta med forskare som kan problematiken kring riskbedömningarna och dess instrument. Även möjligheterna till samarbete med andra myndigheter, t.ex. socialtjänsten och psykiatrin, bör utökas genom såväl resurser som öppningar i sekretesslagstiftningen. Ett sådant samarbete kan medföra att polisen ges möjligheter att erbjuda den drabbade hjälp, exempelvis genom skyddat boende. Det är vidare i allmänhet viktigt att polisen uppmanar offret att systematiskt dokumentera samtliga händelser i ett ärende så att en helhetsbild kan framträda. På så sätt blir det möjligt att på ett mer ingripande sätt lagföra förföljaren även i fall då det kriminella beteendet i sig inte bedöms som grovt. Över huvud taget är det viktigt att polisen strävar efter att hålla regelbunden kontakt med den drabbade samt att polisen visar gärningsmannen att man är medveten om dennes beteende och att en utredning pågår.

Anser polismyndigheten att det föreligger ett lagstiftningsbehov?

Av flera av de inhämtade synpunkterna kan ett visst allmänt behov av mer situationsanpassad och ändamålsenlig lagstiftning utläsas. Nuvarande lagstiftning upplevs som ”trubbig” och i vissa sammanhang mindre lämpad för att åstadkomma önskad effekt.

Ett polismästardistrikt delar justitieutskottets preliminära slutsats om att ”stalking” inte alltid ryms inom gällande legaldefinitioner för exempelvis ”ofredande” och ”grov kvinnofridskränkning” och påpekar att en straffsanktion för fenomenet skulle förbättra polisens möjligheter att hjälpa dem som förföljs. Dessutom är det troligt att ett lagstadgat förbud skulle ha en allmänpreventiv verkan på de i huvudsak friska personer som till följd av ett starkt kontrollbehov under en period förföljer en tidigare närstående.

Flera polismästardistrikt uttrycker ett direkt behov av lagstiftning för att komma till rätta med trakasserier genom tekniska kommunikationsmedel såsom telefonmeddelanden, sms-meddelanden och e-postmeddelanden.

Har polismyndigheten i sådana fall synpunkter på inriktningen av ett lagstiftningsarbete?

Ett polismästardistrikt föreslår ett nytt brott, grovt ofredande, där intensitet, frekvens och omfattning i tid och rum samt trakasserier med hjälp av tekniska hjälpmedel är sådana omständigheter som skall tillmätas betydelse.

Av bestämmelserna om åtalsprövning i 4 kap. 11 § brottsbalken bör genom ändring framgå att ofredande som bedöms som grovt inte skall vara ett angivelsebrott.

Ett annat polismästardistrikt föreslår att en bevisad systematisk kartläggning av en person skall anses vara en försvårande omständighet i samband med brott. Samma distrikt föreslår även utökad elektronisk övervakning av förföljaren i repressivt syfte.

För att ett beslut om anhållande med grund i enbart recidivfara skall kunna fattas krävs att straffskalan för det aktuella brottet omfattar fängelse i minst ett år. Mot bakgrund av detta påtalar ett polismästardistrikt att det vore önskvärt att en eventuell straffsanktion för ”stalking” ger utrymme för påföljder som inte understiger denna strafftid.

Möjligheterna att tillvarata bevisning måste beaktas i samband med ny lagstiftning. Utan sådana möjligheter riskerar lagstiftningen att bli utan verkan. Ett av de tillfrågade polismästardistrikten föreslår följaktligen att möjligheter ges att t.ex. spåra telefonsamtal, inhämta telefonlistor och kroppsvisitera en misstänkt person.

Länskriminalpolisen betonar att lagstiftningen i större omfattning bör framhäva den drabbades situation samt ge möjligheter till helhetsperspektiv på ”stalkingbeteendet” på så sätt att såväl kriminella som icke kriminella trakasserier beaktas. Ett utökat samarbete med andra myndigheter, t.ex. socialtjänst och psykiatri, är önskvärt men detta kräver ändringar i sekretesslagstiftningen. Gärningsmannen bör vidare erbjudas vård i större omfattning.

Polismyndigheten i Örebro län

Vid polismyndigheten förekommer ärenden som omfattar s.k. stalking, personer som följer efter en speciell person, ringer oönskade telefonsamtal, lämnar oönskade gåvor och på annat sätt kontaktar eller trakasserar någon. I vissa fall pågår trakasserierna endast under en kortare period medan de i andra fall pågår under mycket lång tid, åratals. I några ärenden har förföljelsen utvecklats till våldshändelser där exempelvis offret har bortförts och utsatts för våldtäkt. I vissa fall kan beteendet betraktas som ganska harm-löst men sett i sitt sammanhang och ur den utsattes synvinkel kan det uppfattas som ett kraftigt kränkande av den personliga integriteten.

Hot- och riskanalys genomförs i samband med exempelvis ansökan eller beslut om besöksförbud.

Polismyndigheten delar uppfattningen att det bör införas en särskild brottsrubricering mot gärningar som utgjort ett led i en upprepad kränkning av den personliga integriteten.

Polismyndigheten i Västernorrlands län

Polismyndigheten i Västernorrlands län har uppfattningen att stalking eller förföljelsesyndrom är ett problem för många innevånare, vilket innebär väsentligt försämrad livskvalitet. Polismyndigheten har inga uppgifter om hur vanligt förföljelsesyndromet är men sannolikt drabbas årligen ett icke ringa antal personer av båda könen. Hittills under 2004 har i Västernorrlands län totalt 148 personer ansökt om besöksförbud och varje månad bär cirka 17 till 23 personer skyddstelefon. I samtliga fall kan förföljelsesyndrom misstänkas.

Polismyndighetens strategi är att bemöda sig om ett professionellt mottagande och informera om vilka möjligheter som finns att erbjuda med dagens lagstiftning. De möjligheter som kan erbjudas är besöksförbud, skyddstelefon, spärrmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter och i vissa kommuner skyddat boende. I extrema fall kan även livvaktsskydd komma i fråga.

Ett av problemen kan vara att det krävs en viss nivå för att t.ex. erhålla ett besöksförbud eller en skyddstelefon. Det som av individen kan upplevas som förföljelse räcker inte alltid för beslut. Ett annat problem är att olika myndigheter och handläggare har att ta ställning och besluta i samma ärende.

Länspsykiatriskt centrum i Östergötland

Förföljelsesyndrom är ett problematiskt beteende som tämligen ofta kan bli aktuellt för rättspsykiatri. Från offrets perspektiv är detta ofta en mycket skrämmande och ibland helt handikappande företeelse. De studier som gjorts ger vid handen att problemet drabbar många offer, dock främst kvinnor. Livstidsrisken är beräknad till 2 % för män och 8 % för kvinnor. Detta betyder att ca 700 000 svenska kvinnor någon gång under livet är utsatt för förföljelse. Förövaren är i 80 % av fallen en man (Mullen et. al., 1999).

Ur rättspsykiatrisk synpunkt är stalking sannolikt ett underskattat fenomen. FBI har visat att upp till 90 % av kvinnor som mördats av sina (ex) män utsatts för förföljelse före brottet. Dessutom finns ett betydande inslag av psykiska störningar i gärningsmannagruppen. Mer än hälften har en klar psykiatrisk problematik och Mullen (1999) uppskattar att ca 30 % av gärningsmännen har psykotiska störningar. Ur rättspsykiatrisk synpunkt är detta således ett allvarligt problem.

Enligt vår erfarenhet döljer sig i många fall stalkingbeteende under andra brottsrubriker som mord, dråp, misshandel och kvinnofridskränkning men också olaga hot och ofredande. Detta kan innebära att behandlingsinsatser och andra interventioner inte fokuseras tillräckligt i vårdarbetet för att mot-

verka eller eliminera risker för återfall bland förföljare. I det rättspsykiatriska sammanhanget är dessa brott oftast av en mycket allvarlig karaktär och skapar stort lidande hos offret/offren och i det sociala nätverket runt offret.

Behandlingsstrategin vid Länspsykiatriskt Centrum i Vadstena innehåller följande element: Teamarbete, dokumentation, säkerhetsåtgärder, behandling, kommunikation med brottsoffer, rättsåtgärder, kontinuerlig riskbedömning, uppföljning och monitorering.

Det föreligger ett lagstiftningsbehov. Erfarenheter från de länder som har sådan lagstiftning pekar på att det finns en nytta med att förföljelsebrott tydliggörs juridiskt. Dessutom ger en ökad tydlighet möjlighet till metodutveckling vad gäller diagnos, behandling och uppföljning av vanligen svårbehandlade gärningsmän. Det vore önskvärt att en utredning om sådan lagstiftning också ser över möjligheter att kriminalisera också subtilare systematiska hot, vilka, tagna som enskilda företeelser, sällan når upp till den straffrättsliga ribban.

Härnösand-Medelpads hälso- och sjukvård

Under ledning av denna kliniks forskningschef bedrivs för närvarande ett projekt i samarbete med Rikspolisstyrelsen i syfte att utvärdera och utveckla polisiära riskbedömningar i samband med stalking. Polisen, liksom andra myndigheter inom det rättsvårdande området, har ett uppenbart behov av en större kunskap kring vilken risk olika typer av stalkers utgör och vilka skyddsåtgärder som i olika fall kan vara lämpliga. Projektet beräknas kunna avkasta resultat under senare delen av 2006 och skulle kunna bidra med underlag inför eventuellt ny lagstiftning på området.

Vid kliniken i Sundsvall har vi upplevt ett allt större intresse för denna fråga under senare år – detta inte minst från allmänhetens sida. Många är de telefonsamtal som kommer från oroliga som drabbats, där frågorna vanligtvis behandlar risken för att stalkern skall komma att bruka våld, och vilken strategi som kan vara lämplig för att slippa sin plågoande.

Inom den rättspsykiatriska vården upplever vi emellertid ingen ökad tillströmning av patienter med denna problematik – de är fortfarande få till antalet. De patienter som kommer lider i allmänhet av vanföreställningsyndrom, s.k. erotomani, där de är övertygade om att offren är, eller kommer att bli, förälskade i dem. Vanliga offer härvidlag är offentliga personer av olika slag, exempelvis medlemmar av kungahuset. Inte sällan finns hos dessa patienter också autistiska drag, som bl.a. innebär att de kan ha svårt att tolka ”det sociala spelet”. Att patienterna är förhållandevis få tror vi faktiskt kan bero på att en genomgripande lagstiftning saknas, varför det i praktiken blir i det närmaste omöjligt för en domstol att döma dessa patienter till rättspsykiatrisk vård. Straffvärdet är för lågt enligt dagens lagstiftning. Detta är i allmänhet förödande för såväl stalkern själv som för offret.

Den typ av stalker som generellt sett utgör störst risk för sitt offer är (ex) partnern. Många av dessa gärningsmän är vad man brukar kalla ”psykopater”, vilka är mycket återfallsbenägna och i princip oemottagliga för behandling. När det gäller just denna typ av personer skulle en skärpt lagstiftning kanske underlätta för brottsoffren i form av inkapaciteringseffekter. När det emellertid gäller det dödliga våldet, partnervåldet, är psykopaterna snarast underrepresenterade. Här finns i stället en tung psykiatrisk problematik där samhället i dag uppenbart inte förmår att hjälpa vare sig offer eller gärningsman (innan de blir offer och gärningsmän för dödligt våld). I en nyligen publicerad studie över samtliga fall av dödligt partnervåld i Sverige 1990–1999 (Belfrage H och Rying M, 2004, Characteristics of spousal homicide perpetrators, a descriptive study of all cases of spousal homicide in Sweden 1990–1999; Criminal Behaviour & Mental Health 14:121–133), framkommer att den psykiatriska sjukligheten var uttalad i dessa fall. Drygt en tredjedel av gärningsmännen befanns i efterföljande rättspsykiatriska undersökningar lida av psykosjukdomar och endast ett fåtal (5 %) kunde inte beläggas med någon psykisk störning alls. Inte mindre än en fjärdedel av gärningsmännen tog livet av sig i samband med brotten. Särskilt överrepresenterade var en personlighetstyp som brukar benämnas ”borderlinepersonligheten” och som är vanlig när det gäller stalking av f.d. partner. Liksom vid psykosjukdomar och i motsats till de s.k. psykopaterna är dessa personer behandlingsbara. Dessa är också ur rättslig synpunkt möjliga att döma till rättspsykiatrisk vård – under förutsättning att straffvärdet för deras brottslighet är högt nog. En mer genomgripande lagstiftning tror vi därför skulle kunna möjliggöra att dessa blir föremål för psykiatrisk vård, vilket sannolikt skulle bespara samhället mycket lidande och faktiskt ett icke ringa antal mord.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet har inhämtat synpunkter i frågan från samfundets avdelningar. Utifrån de svar som lämnats förefaller inte problemet ha sådan omfattning att ingripande med lagstiftningsåtgärder för närvarande förefaller motiverat.

Svenska Journalistförbundet

Inom etermedier förekommer det relativt ofta att de journalister som exponeras i TV, dvs. i första hand nyhetspresentatörer och programledare, utsätts för stalking i mindre eller större omfattning. Sådant kan naturligtvis även förekomma gentemot journalister inom pressens område, framför allt de journalister som beskriver och granskar enskilda personer som uppfattas som kontroversiella eller intressanta, och/eller kända och uppseendeväckande händelser.

Ofta är ”förovaren” en person som skapar en positiv eller negativ känsloladdad relation till journalisten och som sedan under längre eller kortare tid oavbrutet försöker få kontakt med offret. Det kan ske genom e-post-

bombning, otaliga sms, brev eller telefonsamtal – 400 samtal under en natt har nämnts som ett extremt exempel. Ibland kan förföljelsen sluta tvärt för att sedan plötsligt återupptas.

De uppgifter förbundet fått tyder på att den vanligaste orsaken till stalking gentemot journalister är en från en enskild person missriktad och i många fall sjuklig kärleks- eller hatyttring till en journalist som är mer eller mindre känd. I samband med kartläggningar och redovisningar av olika grupperingar och tendenser i samhället, exempelvis olika slags missbruk av offentliga medel, invandrarfrågor etc., kan det dessutom förekomma mer organiserad stalking.

Åtgärder för att förebygga stalking

De personer förbundet har varit i kontakt med är eniga om att en lagstiftning mot stalking kan vara ett sätt att få den som inlett förföljelsen att sluta och andra att inte ens inleda ett försök.

Lagstiftning kan vara en preventiv åtgärd eftersom förövaren då inser att det han/hon håller på med faktiskt är brottsligt och kan leda till straff. Kravet är dock att begreppet stalking mycket noga övervägs och beskrivs. En lagstiftning får således inte leda till att all form av uppmärksamhet gentemot en annan person blir straffbart. Det måste alltså vara någon form av upprepade och oönskade trakasserier där den som utsätts inte kan värja sig.

Övrig information av intresse

Förbundet vill även påminna om Kommittén för att motverka och förebygga hot och våld mot förtroendevalda (dir. 2004:102), som bl.a. ska lämna förslag för att förebygga hot mot folkvalda.

Förbundet överlämnar dessutom Överleva deadline, en skrift förbundet framställde efter upprepade hot mot journalister och aktiva inom fackförningsvärlden.

Brottsförmyndigheten

Brottsförmyndigheten välkomnar det initiativ till att uppmärksamma, reglera och skydda mot s.k. stalking som motion 2004/05:Ju412 innebär.

Omfattningen av stalking i Sverige är aldrig undersökt. Rikspolisstyrelsen har beslutat om ett projekt för Metodutveckling avseende bedömning och åtgärder vid stalking med hjälp av polisiära hot- och riskbedömningar enligt ett direktiv daterat 2004-11-15 (dnrPOL-480-4624/03). Antalet fall av stalking inom de två distrikt där projektet ska genomföras, dvs. Kalmars och Södertörns polisdistrikt, uppskattas till ca 200–300 per år. I projektet inkluderas dock både förföljelse efter en parrelation och förföljelse av någon person som är mer främmande. Definitionerna av stalking i motionen respektive dessa direktiv skiljer sig alltså åt.

Enligt erfarenheterna på Brottsoffermyndigheten är förföljelse, hot och upprepat våld tämligen frekvent efter att en kvinna brutit upp ifrån en våldsam man. Det är också ett i forskningen välkänt mönster och en allvarlig del av mäns våld mot kvinnor.

Också stalking i den mening som motionen aktualiserar, och som ofta avses i internationell forskning, förekommer i ärenden om brottsskadeersättning. Det är dock relativt sällsynt och tycks i så fall alltid ha eskalerat till tydlig våldsutövning. I samtal till myndighetens servicetelefon aktualiseras däremot då och då problem också vid en mer ”ren” form av förföljelse. De utsatta kan beskriva att de upplever detta som obehagligt och hotande, att det skapar otrygghet och rädsla samt leder till en begränsad rörelsefrihet. Utan beteckning på sådana förföljelser är det för många svårt att dra gränsen för när det är rimligt att begära hjälp eller skydd. De fall som Brottsoffermyndigheten och andra fått kännedom om kan av den anledningen också antas vara en mindre del av de fall av förföljelse som faktiskt förekommer.

Enligt vad Brottsoffermyndigheten erfar finns det alltså ett behov av lagstiftning. Inriktningen av kriminaliseringen torde med fördel kunna följa den för grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning på det sättet att lagtexten särskilt markerar mot upprepade kränkande och/eller hotande beteenden och tydligt beaktar de psykiska påfrestningar som detta generellt sett medför. En eventuell vidgning av de nuvarande gränserna för brottet ofredande borde också vara av intresse att överväga, såväl som separat brott och som ett möjligt led i det föreslagna nya brottet. Brottsbeteckningen för det senare skulle kunna föreslås bli ”grov förföljelse”.

I sammanhanget är det också av vikt att användningen av besöksförbud anpassas så att det med större säkerhet blir möjligt att få skydd också vid ”rena” förföljelsebrott.

Enligt Brottsoffermyndighetens mening kan det vara av värde att utreda lagstiftningen parallellt med att RPS driver sitt projekt. Att avvakta resultatet av det projektet riskerar att leda till ett långt dröjsmål eftersom det enligt direktiven troligen inte avslutas förrän 2006-06-30.

Det skulle också kunna övervägas att den pågående granskningen av användningen av besöksförbud, som Brottsförebyggande rådet fått regeringens uppdrag att genomföra, utvidgas med ett tilläggsdirektiv angående användningen vid förföljelsebrott.

Brottsförebyggande rådet

I såväl den svenska som den utländska diskussionen om ”stalking” omfattar begreppet en rad beteenden som alla går ut på att en person vid upprepade tillfällen kontaktar, övervakar eller förföljer en närstående, en bekant eller en helt främmande person mot dennes vilja. Det kan röra sig om allt från ovälkomna gåvor eller telefonsamtal till kontinuerlig övervakning och förföljelse, skadegörelse och våldsanvändning. Begreppet stalking

används således närmast som ett samlingsnamn för en rad beteenden och gärningsmännens motiv kan vara många. Den minsta gemensamma nämnaren för de beteenden som åsyftas är att de alla innehåller återkommande kontakter som av den utsatta personen är oönskade och upplevs som besvärande eller hotfulla. Begreppet är således mycket komplext, vilket gör såväl omfångsstudier som strategi- och lagstiftningsfrågor svårhanterliga.

Såvitt BRÅ erfar finns inte någon studie som tar sikte på att utvärdera prevalensen av stalking i Sverige. Utan en mer specifik definition av begreppet är det givetvis också svårt att göra en uppskattning av omfattningen. Amerikansk forskning antyder att knappt var tjugonde person i USA – 8 % av kvinnorna och 2 % av männen – riskerar att drabbas någon gång under sin livstid (Tjaden, P., *The crime of stalking: How big is the problem?* National Institute of Justice, Department of Justice, Washington DC, USA, 1997). Någon officiell statistik som kan bekräfta dessa resultat finns emellertid inte.

I en brittisk enkätundersökning tillfrågades knappt 10 000 personer mellan 16 och 59 år om de upplevt sig utsatta för ”ihärdig och oönskad uppmärksamhet” som lett till oro eller till rädsla för våld (Budd, T. & Mattinson, J., *The extent and nature of stalking: Findings from the 1998 British Crime Survey, Home Office Research Study No 210, 2000*). Studien visade att 2,6 % av de tillfrågade uppgav sig ha varit utsatta för sådan uppmärksamhet som lett till en upplevd oro under det senaste året och 1,9 % uppgav sig ha varit utsatta för sådant beteende att de upplevt en rädsla för våld. Här bör man emellertid ha i åtanke att definitionen av stalking som använts i studien är mycket vid och korrelerar inte nödvändigtvis med sådant beteende som i ett annat sammanhang skulle betecknas som stalking.

Av internationell forskning går vidare att utläsa att det är högst ovanligt att en person utsätts för stalking av en total främling. Oftast rör det sig i stället om en person med vilken den utsatta haft en nära relation eller på annat sätt är bekant med. Det finns studier som antyder att i hela två tredjedelar av fallen är gärningsmannen en man som tar upprepade kontakter med en kvinna han har haft en nära relation med. Ett uttryck för detta är att även om samtliga amerikanska delstater har lagstiftning som särskilt tar sikte på att kriminalisera stalking, visade det sig vid en genomgång av anti-stalkinglagstiftningen i USA att den i majoriteten av delstaterna främst kommit att bli ett redskap i arbetet att förebygga mäns våld mot kvinnor och att tillämpningen av lagen huvudsakligen bedrevs av familjevårdsheter hos polis och åklagare (Miller, N & Nugent, H, *Stalking laws and implementation practices: A national review for policymakers and practitioners*, Institute for Law and Justice, Virginia, USA, 2002).

Lagstiftning

Så som påpekas i den rubricerade motionen finns i Sverige i dag en lagstiftning som täcker in många av de gärningar som kan betecknas som stalking. Sammantaget täcker således den befintliga lagstiftningen i stort sett in hela det område som en s.k. anti-stalkinglagstiftning skulle kunna inrymma.

En bedömning av behovet av en särskild lagstiftning mot stalking bör således ta sikte på vad som inte redan erbjuds genom den befintliga lagstiftningen, och om det möjligen är andra åtgärder som hellre bör vidtas än kriminalisering. Såvitt BRÅ kan se är det i huvudsak två åtgärder som efterfrågas, dels en möjlighet att på ett tidigt stadium ingripa mot ett oroande beteende som på sikt kan komma att utvecklas till allvarigare kränkningar, dels en möjlighet att vid lagföring beakta gärningar som utgör led i en upprepad kränkning och som riktas mot andra än närstående.

— — —

Orsaken till att besöksförbudslagstiftningen inte upplevs som ett tillräckligt instrument för att förebygga upprepade kränkande beteenden återfinns således snarare i tillämpningen. BRÅ har i en utvärdering av lagen om besöksförbud och dess tillämpning (BRÅ Rapport 2003:2) visat att i praktiken bygger åklagarens bedömning av behovet av besöksförbud i många fall på om tidigare våldsbrott har riktats mot den som ansöker samt om tidigare brottsmisstankar har riktats mot den som är föremål för ansökan om besöksförbud. Detta tyder på att styrkta brott mot person används som en av de viktigaste indikationerna på att det finns risk för fortsatt brottslighet. I stället för att göra en sammanvägd helhetsbedömning används en juridiskt baserad riskbedömning. Andra riskfaktorer, som kan tala för att ett till synes harmlöst beteende kan komma att eskalera till allvarliga trakasserier, kan därför komma att förbigås.

Sedan BRÅ:s utvärdering har besöksförbudslagstiftningen reformerats. Vidare gav regeringen Rikspolisstyrelsen i uppdrag att utveckla rutiner och riktlinjer för hot- och riskbedömningar i ärenden om våld i nära relationer och att utarbeta riktlinjer och rutiner i ärenden om besöksförbud. Regeringen har gett BRÅ i uppdrag att utvärdera reformen samt utfallet av de rutiner och riktlinjer som Rikspolisstyrelsen infört. Vidare skall BRÅ, inom ramen för uppdraget, föreslå åtgärder som kan förstärka och komplettera besöksförbudet. Projektet kommer att slutredovisas år 2007.

Led i upprepad kränkning som försvårande omständighet

Som inledningsvis poängterats är den vaga definitionen av stalking förenad med flera problem. Ett är att begreppet kommit att innefatta en rad olika beteenden, vilket försvårar såväl studier som lagföring. Att enbart förlita sig på ordinära brottsrubriceringar kan innebära att beteenden som är ovanliga och svårtolkade helt faller utanför det kriminaliserade området. Även svårheten i beteendet kan vid lagföring komma att förbigås (för en utförlig

diskussion kring detta, se Finch, E., *The criminalisation of stalking: Constructing the problem and evaluating the solution*, Cavendish Publishing Limited, 2001). Med anledning av detta har länder som exempelvis USA, England och Australien infört lagstiftning som särskilt tar sikte på gärningar som syftar till att väcka oro eller rädsla hos den utsatta samt är led i upprepad kränkning av den utsatta.

En motsvarighet i den svenska lagstiftningen skulle kunna sägas vara de grova fridskränkingsbrotten. Gärningar som begås mot annan än närstående faller emellertid utanför tillämpningsområdet för de grova fridskränkingsbrotten, liksom gärningar som inte faller in under 3, 4 eller 6 kap. i brottsbalken.

BRÅ genomförde under år 1999 en kartläggning av tillämpningen av lagrummet för grov kvinnofridskränkning (BRÅ Rapport 2000:11). Kartläggningen visade att lagrummet används företrädesvis vid upprepad misshandel och inte vid mindre allvarliga brott. Vidare uppgav tillfrågade åklagare att de ansåg det vara svårt att föra i bevis att gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning.⁵

Det finns anledning att befara att risken är stor att en s.k. anti-stalking-lagstiftning, som utformas på liknande sätt som de grova fridskränkingsbrotten, kan komma att vara behäftad med liknande tillämpningsproblem. En möjlighet skulle då vara att, i stället för en särskild brottsrubricering för stalking, införa – om behov finns – en generell försvärande omständighet rörande upprepade kränkningar i 29 kap. 2 § BrB.

BRÅ vill dock slutligen betona att utan en närmare definition av vad som eftersträvas med en särskild lagstiftning mot stalking samt utan en empirisk och rättsvetenskaplig studie av prevalensen av stalking i Sverige och av hur sådant beteende lagförs i dag, är det enligt BRÅ:s uppfattning inte möjligt att uttala sig närmare om behovet av ytterligare lagstiftning.

Brottsofferjourernas Riksförbund

Brottsofferjourernas Riksförbund anser att det för närvarande inte finns behov av en svensk specialregel angående stalking.

1. I första hand bör den nuvarande lagregeln i BrB 4 kap. 4 a § utvidgas så att grov fridskränkning också skall gälla vid begåendet mot alla personer och inte bara närstående och tidigare närstående.

2. I andra hand bör projektet med polisen i Södertörn och Kalmar under ledning av professor Belfrage – Underlag för polisbedömning av risker vid stalking – slutföras och utvärderas. Projektet bygger på ett kanadensiskt arbete – SAM (Stalking Assistant Management) av professor R Kropp och professor S Hart, Vancouver University.

3. Först efter det att 1 och 2 utvärderas kan frågan om svensk specialregel av stalking tas upp igen.

⁵ Utvärderingen gjordes under det första år lagrummet var i kraft samt före revideringen år 2000, vilket kan ha påverkat resultatet av studien.

Teaterförbundets skådespelaravdelning

Som skådespelare gestaltar man människors liv. På filmduken, i TV och på teaterscenen blir man då en annan än sig själv och människor i publiken identifierar sig med den man gestaltar eller fattar tycke för personen. Av den anledningen händer det att skådespelare blir uppsökta, uppringda eller kontaktade av människor i publiken, som vill tacka o.s.v. I vissa fall går beundran mycket långt och ibland över gränsen för vad som är anständigt.

Flera skådespelare vi har talat med vittnar om svårigheter att dra gränser. Vi har ju valt vårt yrke med vetskapen att vi blir till viss del offentliga personer. Då är det rimligt att publiken får möjlighet att tacka för en stark upplevelse. Men gränserna mellan vänlighet och hot kan vara mycket subtila och svåra att upptäcka till en början. Plötsligt befinner man sig i en situation där en beundrare skickar brev, ringer, följer en hem, följer en turné, försöker kontakta en via kolleger, familj och vänner. Hela tillvaron blir påverkad.

Inom Teaterförbundet finns ingen strategi för att motverka problemet. Medlemmar som har problem vänder sig i första hand till polisen och sedan till arbetsgivaren. Vår uppfattning är att man löser fallen efter hand som de dyker upp.

Snarare än straffsanktion kan man tänka sig ökade resurser till polis och åklagare för att med nuvarande lagstiftning bekämpa problemet samt initiativ till ökad samordning mellan polis och psykiatri.

Något som samtliga skådespelare vi talat med vittnar om är besvärande journalister. Personer som i sin yrkesutövning går över alla gränser för att komma åt ett ”scoop”, allt i yttrandefrihetens namn. För många blir dessa journalister ett slags stalkare.

För många skådespelare vore en ny etisk kompass för den här sortens journalister och tidningar en viktig del av arbetet mot stalking.

Sveriges kvinnojourers riksförbund

SKR ställer sig positiv till motionen i sin helhet.

SKR har inhämtat synpunkter från sina medlemsorganisationer och det framkommer tydligt att besöksförbudslagen, som det står i motionen, inte fungerar tillfredsställande.

SKR anser att besöksförbudslagen bör skärpas så att kvinnor och barn kan leva utan hot mot sig själva, närstående eller egendom.

SKR anser att utvärdering och tillsyn av de för tillämpningen av besöksförbudslagen ansvariga institutionerna snarast skall börja.

Landstinget Dalarna

Rättspsykiatriskt centrum i Säter

Generellt kan sägas att vi inom rättspsykiatrisk vård är väl förtrogna med problematiken. Den är inte heller ovanlig inom allmänpsykiatrin, men man har där kanske en tendens att hantera problematiken på ett lite annorlunda sätt på grund av att patienterna inte har lagförts. Utskottet har ställt konkreta frågor, vilka undertecknad nedan ska försöka besvara i ordningsföljd.

- Den första frågan rör omfattningen. Jag kan inte komma med någon direkt statistik men vill ändå påtala att fenomenet inte är ovanligt och att det i vissa fall kan vara synnerligen allvarligt.
- Den strategi vi har är att försöka behandla grundsjukdomen och inom den rättspsykiatriska vården följer vi upp patienten och gör kontinuerliga riskbedömningar. En svårighet är att patienterna själva ofta inte upplever att de är *sjuka* eller i *behov* av behandling och ett problem är att när vården avslutas slutar patienterna med den psykofarmakologiska behandlingen. Har det då funnits en specifik vanföreställning har den alltid en tendens att återkomma liksom den tillhörande problematiken. När det gäller de s.k. ”rena paranoiapatienterna”, där farligheten är riktad mot speciella personer, ofta kända personer, är den psykofarmakologiska behandlingen ytterst bristfällig och där blir behandlingen ibland enbart inkapacitering eller utevistelse tillsammans med personal för att hindra återfall.
- Jag har ovan delvis förklarat en del av problematiken genom att påtala att patienter ofta slutar med behandling när tvånget upphör. Många av dessa patienter kan vistas i frihet men behöver ha föreskrifter om medicinering kvar.
- Enligt nuvarande lagstiftning skall längre permissioner ses som en avslutning på behandlingen. Detta gör att om man bokstavligen skall följa lagen skall en längre permission följas av en utskrivning, vilket enligt ovan kan vara förödande för patienter som kan vistas på permission med föreskrifter. Lagstiftningens intentioner påtalas också vid granskningar av Socialstyrelsen, så tillvida att det inte är meningen att längre permissioner under LPT-vård eller rättspsykiatrisk vård under särskild utskrivningsprövning skall förekomma. Det skall dock nämnas att länsrätten ofta i bästa fall har förståelse och vi har exempel på patienter som har haft mycket långa permissioner enbart för att behandlingen skall kunna fortgå.
- Kortfattat kan sägas att vi bör beredas möjligheter, antingen via länsrätten eller på annat sätt, kunna förena en längre permissionsvård med föreskrifter om medicinering och/eller föreskrifter om förbud att vistas på orter där målsäganden är bosatt. Jag glömde att påtala ovan att det framför allt vid förföljelse riktad mot specifika personer och där diagnosen är paranoia är ett geografiskt avstånd viktigt.

- Tvångslagstiftning är grannlaga. Vid en förändring är det därför av vikt att formuleringen *ej* blir sådan att utrymme för övertolkning kan föreligga.

Docent Martin Grann, Centrum för Våldsprevention, Karolinska Institutet

Hur stor är omfattningen av problemet?

Rent vetenskapligt är detta en fråga som inte är så självklar. Det finns ingen svensk studie som kan ge klar vägledning om lokala förhållanden. Dessutom beror detta på hur man definierar "stalking". Den mest välkända prevalensstudien – som också använde en allmänt vedertagen definition av stalking-begreppet – är en amerikansk studie från 1998. Den finansierades av Centres for Disease Control (CDC) och genomfördes av forskarna Tjaden och Thoennes. Man gjorde telefonintervjuer med 1 000 ur befolkningen slumpmässigt utvalda män och 1 000 kvinnor. Resultatet tydde på att livstidsrisken (risken att någon gång i livet blir drabbad) för förföljelse-syndrom var 5 %. Detta betyder att omkring var tjugonde i befolkningen någon gång i livet utsätts för förföljelse. Risken var något högre för kvinnor. Det finns inga skäl att tro att förhållandena i Sverige kraftigt avviker från de i USA i detta hänseende.

När man diskuterar fenomenets förekomst är det viktigt att hålla i minnet att eftersom "stalking" i dag inte är något definierat brott och inte heller någon psykiatrisk diagnos, passerar det ofta obemärkt i offentlig statistik och liknande. Rent anekdotiskt är det min och många andras uppfattning att det bakom fällande domar med brottsrubriceringar såsom misshandel, våldtäkt, sexuellt ofredande, ofredande och olaga hot många gånger också finns ett förföljelse-syndrom av något slag.

Har ni någon strategi i dag för att motverka det? Vad går strategin i så fall ut på?

Jag har engagerats som konsult i många sammanhang för att bistå vid ärenden av stalkingkaraktär. Vilken strategi som tillämpas beror på vem som drabbats och på omständigheter i övrigt i ärendet. För en något mer fyllig, om än allmänt hållen, beskrivning av strategier vid Säkerhetspolisens enhet för hotbildshantering (där jag är engagerad) – se motsvarande yttrande över motionen från denna myndighet.

Har ni förslag på andra sätt att hantera problemet?

Som jag tidigare framfört, bl a på DN Debatt 19/10-2003, är det egentligen inte strategier för att hantera problemet eller resurser som i första hand saknas, utan den mest angelägna åtgärden vore att se över lagstiftningen på området och utreda möjligheterna att i Sverige införa anti-stalkinglagar liknande dem som finns i de anglosaxiska länderna.

Anser ni att det föreligger ett lagstiftningsbehov?

Ja.

Har ni i så fall synpunkter på inriktningen av ett lagstiftningsarbete?

Det är angeläget att empiriskt utreda omfattningen av fenomenet i Sverige. När det gäller förföljelse av aggressiv-persekutorisk och rättshaveristisk karaktär finns redan viktiga data från inventeringar som gjorts av Svenska Kommunförbundet samt inom ramen för den pågående utredningen Hot och våld mot förtroendevalda (dir. 2004:102). Sannolikt utgör emellertid denna form av stalking endast en mindre del av systematisk förföljelse i Sverige. Genom internationella erfarenheter kan man förvänta sig att de stora volymerna står att finna där gärningsman och offer är ex-partner, eller där gärningsmannen uppvaktar eller har uppvaktat men blivit avvisad av offret, och således bland ”vanligt folk” som inte faller under kategorierna offentliga personer eller ”kändisar”. I fallen av ”uppvaktande” beteende som ”spårat ur” är gärningsmannen vanligen en man och den brottsdrabbade vanligen en kvinna.

Det vore således angeläget med en insats för att utreda fenomenets faktiska utbredning i Sverige. Förslagsvis skulle en sådan utredning läggas upp med en metodologi liknande den som amerikanska myndigheter initierade och som genomfördes av Tjaden och Thoennes 1998, dvs. som en survey-studie.

En annan synpunkt är att lagstiftningsarbetet bör studera de befintliga anti-stalkinglagar som finns i andra länder, samt inhämta erfarenheter som gjorts utifrån dessa. Den första anti-stalkinglagen i världen infördes 1990 i State of California, USA. Många amerikanska delstater följde snabbt efter, och därutöver finns till min kännedom liknande lagstiftning också i Kanada, Storbritannien, Australien och Nya Zeeland.

Jag vet genom mina kontakter med forskare från dessa länder på området (företrädesvis psykologer, psykiatrer och jurister) att frågor som återkommande diskuteras i länder som har anti-stalkinglagar är balansen mellan gärningsmannens uppsåt/sjukdomsinsikt, offrets upplevelse av kränkning och fruktan samt en mer fenomenologisk beskrivning av själva det brottsliga handlandet, dvs. hur dessa aspekter skall vägas mot varandra i rättskipningsprocessen.

I vilken utsträckning skall från lagstiftarens sida krävas ett uppsåt att störa, skada, förödmjuka etc.? Vid en mycket vanlig form av stalking är gärningsmannen sjukligt fixerad vid offret och uppvisar ett intimitetssökande, uppvaktande beteende (vill ha en sexuell relation med, vill gifta sig med, etc.). Om rekvisiten i hög utsträckning fokuserar på gärningsmannens illasinnade uppsåt kommer denna viktigare undergrupp av förföljare (stalkers) att falla delvis utanför ramen. Detta lär delvis vara en källa till problem t.ex. med den ovan nämnda (världens äldsta) anti-stalkinglag från California State 1990, där stalking definieras som ”the willful, malicious and repeated following and harassment of another person ...” – och där alltså rekvisitet är att förföljelsebeteendet skall vara både ”willful” och ”mali-

cious”. Å andra sidan, i vilken utsträckning skall offrets subjektiva upplevelse av att ha blivit störd eller kränkt, eller fruktan för den egna personens liv och hälsa vägas in? Det finns trots allt människor i samhället med psykiska störningar som upplever sig vara förföljda och som lever i stor fruktan för dem eller det som förföljer dem, men där det handlar om paranoida vanföreställningar (dvs. ingen förföljelse sker i verkligheten). Bland dem som faktiskt utsätts för stalking har jag genom mitt arbete med brottsoffer också mycket tydligt sett vilken spridning det finns i hur människor klarar av att leva med förföljelse och sättet att reagera. Brottsoffrets psykiska reaktioner och graden av behov av stöd, hjälp och krishantering beror naturligtvis på många omständigheter. Ändå tycks det mig mycket tydligt att även vid två jämförbara stalkingsituationer kan två drabbade brottsoffer reagera mycket olika. Också om man går för långt i att i en lagtext betona den subjektiva upplevelsen hos den som drabbats infinner sig därför problem.

Det viktigaste, enligt min egen personliga uppfattning, är att en eventuell ny lag är skriven på sådant sätt att den ger domstolen ett instrument för att väga in helhetsbilden av en persons störande eller hotfulla förföljelse av en annan person och inte, som i dag, vara tvungen att värdera och bedöma varje enskilt hot, varje enskilt önskat brev eller telefonsamtal osv. Det är alltså stalkingbeteendets *upprepade* och *systematiska* natur som gör det till ett unikt fenomen visavi t.ex. ofredande eller olaga hot i dagens brottsbalk. Och i analogi med de nya svenska lagarna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning bör en eventuell lag mot förföljelse/stalking omfatta ett betydligt högre straffvärde än de gärningar som reglerar enskilda händelser.

Det högre straffvärdet är viktigt, då det bör kunna ge polis och åklagare större möjligheter än vad som är fallet i dagsläget att agera även *preventivt*. Med de verktyg som står till buds i nu gällande rätt har i praktiken polis och åklagare begränsade möjligheter att agera fram till dess gärningsmannen gått ett steg till och trätt över ytterligare en gräns – varvid det alltså är för sent. Varken olaga hot eller ofredande har två år i straffskalan, vilket som exempel gör att sekretesslagen sätter hinder i vägen för kontakter mellan polis/åklagare och andra myndigheter såsom socialtjänst och hälso- och sjukvård – något som ofta är en naturlig del i det preventiva arbetet i den här typen av ärenden.

Vidare är det min personliga uppfattning att det nya brottet skall kunna falla under allmänt åtal. Detta skulle undanröja de problem som i dag inte är ringa när det gäller drabbade personers ovilja att göra anmälan. Detta gäller personer som är så rädda för gärningsmannen att de avstår från anmälan, men det gäller i hög utsträckning också ”kändisar” och offentliga personer som av olika skäl oftast avstår från anmälan, t.ex. kända personer inom musik och idrott, medlemmar i de kända finansfamiljerna samt personer i regeringen eller i kungafamiljen.

Vidare är det min personliga uppfattning att det nya brottet, i de fall gärningsmannen förföljt en person som är förtroendevald och som därför representerar vår demokrati och vårt statskick, och det samtidigt anses bevisat att gärningsmannen förföljt målsägaren i hans funktion just som förtroendevald (och inte som privatperson), skall detta kunna utgöra grund för straffskärpning.

Utskottets överväganden

Utskottet har med anledning av det aktuella motionsyrkandet inhämtat synpunkter från ett antal instanser. Sammanfattningsvis anser den övervägande delen av remissinstanserna att det finns problem på detta område, bl.a. genom att systematisk förföljelse inom rättssystemet ofta bedöms i delmoment och som olika brott och inte i sin helhet och som ett brott. Det framhålls från flera remissinstanser att om denna företeelse inte lyfts fram så uteblir också adekvata behandlingsinsatser och andra interventioner som kan motverka eller eliminera beteendet. Om det däremot tydliggörs att systematisk förföljelse är ett brott och att samtliga trakasserande åtgärder skall tas med vid bedömningen så bör det vara lättare att göra tidiga ingripanden och att ge verksamma hjälp- och stödinsatser till dem som utsätts. Det är även viktigt att hot- och riskbedömningarna blir bättre.

Utskottet vill till att börja med framhålla att det är angeläget att de som utsätts för systematisk förföljelse ges samhällets fulla stöd, såväl när det gäller straffrättsligt skydd som i fråga om stödinsatser från myndigheter. Utskottet kan konstatera att remissvaren tyder på att det finns brister i dessa avseenden. Mot denna bakgrund är det glädjande att det pågår arbete på olika håll som är ägnat att förbättra situationen. Här tänker utskottet bl.a. på att Rikspolisstyrelsen på regeringens uppdrag, i samråd med Riksåklagaren, har utarbetat rutiner och riktlinjer för polisens arbete med besöksförbudsärenden. Regeringen har även gett Brottsförebyggande rådet i uppdrag att genomföra en utvärdering av hur lagstiftningen om besöksförbud tillämpas. Det projektet skall slutredovisas år 2007. Härtill kommer att Rikspolisstyrelsen, för att höja kvaliteten på polisens insatser, för närvarande genomför ett metodutvecklingsarbete med särskild inriktning på brott där systematisk förföljelse förekommer. Uppdraget skall slutredovisas senast den 30 juni 2006 (se vidare Rikspolisstyrelsens remissyttrande ovan). Av betydelse i sammanhanget är också förslagen i betänkandet Personskyddet för den centrala statsledningen (SOU 2004:108), som syftar till att personskyddet skall förbättras ytterligare. Dessa förslag är föremål för beredning. Dessutom arbetar en parlamentarisk kommitté sedan sommaren 2004 med uppdraget att föreslå åtgärder för att motverka och förebygga hot och våld mot förtroendevalda i stat, kommun och landsting (Kommittén om hot och våld mot förtroendevalda, dir. 2004:102). I uppdraget ingår bl.a. att överväga om det i något avseende finns behov av förändring av det straffrättsliga skyddet för förtroendevalda. Inom Justitiedepartementet bereds även andra lagförslag som skall öka skyddet för personer som utsätts för hot och våld. Det gäller bl.a. ett utvidgat sekretesskydd för dem som kan komma att utsättas för hot, våld eller annat allvarligt men och en utvidgning av regeln om sekretessgenombrott inom sjukvård och socialtjänst.

Utskottet konstaterar att det alltså pågår arbete som på olika sätt kan förväntas medföra förbättringar i olika avseenden. Samtidigt vill utskottet betona vikten av att ett helhetsperspektiv anläggs. Utskottet anser exempelvis att det i och för sig är viktigt att hot och våld mot förtroendevalda utreds men vill understryka att det nu aktuella fenomenet inte riktas speciellt just mot förtroendevalda. Problemet finns i hela samhället. Utskottet hyser också en viss oro för att det kan komma att ta tid innan Brottsförebyggande rådets utredningsarbete om besöksförbud är färdigt. Utskottet vill understryka att frågan om ökat skydd för dem som drabbas av systematisk förföljelse inte kan avvakta. Utskottet vill också framhålla att det finns anledning att ta ett samlat grepp angående den grupp personer som ägnar sig åt systematisk förföljelse till följd av psykisk sjukdom. Den fara som dessa människors agerande innebär illustreras väl av remissvaret från rättspsykiatriska regi-onkliniken i Härnösands och Medelpads hälso- och sjukvårdsområde.

Sammantaget innebär det anförda att det finns behov av åtgärder. I motion Ju412 föreslås ny lagstiftning mot systematisk förföljelse. Det behövs också enligt motionärerna åtgärder som kan användas för att underlätta för rätts-väsendet och polisen att arbeta mot denna typ av beteenden.

Utskottet noterar att flera av remissinstanserna gör bedömningen att det finns utrymme för ny lagstiftning på detta område och har även givit förslag på hur en utökad kriminalisering bör se ut. Inriktningen av kriminaliseringen torde enligt Brottsoffermyndigheten med fördel kunna följa den för grov fridskränkning så att upprepade kränkande och/eller hotande beteenden som medför psykiska påfrestningar för målsäganden kommer att omfattas. Flera remissinstanser delar denna uppfattning (jfr Säkerhetspolisens yttrande och yttrandet från polismyndigheten i Stockholm). Länskriminalpolisen i Stockholm betonar att lagstiftningen i större omfattning bör framhäva den drabbades situation och ge möjligheter till ett helhetsperspektiv på "stalkingbeteendet" på så sätt att såväl kriminella som icke kriminella trakasserier kan beaktas. I detta sammanhang understryks att besöksförbudet bör anpassas så att det med större säkerhet kan tillämpas beträffande den som utsatts för förföljelse men där de enskilda händelserna inte är så allvarliga att de var för sig utgör brott. En utvidgning av de nuvarande gränserna för brottet ofredande föreslås liksom att införa en grov form av detta brott.

Flera remissinstanser anser alltså att det finns utrymme för ny lagstiftning på detta område. Brottsförebyggande rådet anser dock att utan en närmare definition av vad som eftersträvas med en särskild lagstiftning mot systematisk förföljelse samt utan en empirisk och rättsvetenskaplig studie av förekomsten i Sverige och av hur sådant beteende lagförs i dag, är det inte möjligt att uttala sig närmare om behovet av ytterligare lagstiftning. Sveriges advokatsamfund och Åklagarkammaren i Örebro anser inte att problematiken är så stor att den motiverar lagstiftning.

Utskottet konstaterar att remissvaren inte ger något säkert underlag för att bedöma omfattningen av systematisk förföljelse. Utskottet välkomnar därför det uppdrag till Brottsförebyggande rådet att ta fram ett kunskapsunderlag vad avser vissa typer av förföljelsebrott (s.k. stalking) som, enligt vad utskottet inhämtat, förbereds inom Justitiedepartementet. Uppdraget utgör ett viktigt led i strävan efter en närmare definition och en kartläggning av fenomenet och dess omfattning. Ett sådant underlag behövs för kommande ställningstaganden om eventuell lagstiftning. Arbetet har hög prioritet. Med det uppdrag som nu aviserats får motionsönskemålet anses vara tillgodosett. Utskottet föreslår att motion Ju412 i denna del avslås av riksdagen.

Reservationer

Lagstiftningsbehov mot förföljelsesyndrom eller s.k. stalking (m, fp, kd, c)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Peter Althin (kd), Jeppe Johnsson (m), Torkild Strandberg (fp), Johan Linander (c) och Cecilia Magnusson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om lagstiftningsbehov mot stalking. Därmed bifaller riksdagen motion 2004/05:Ju412 yrkande 16.

Ställningstagande

Vi anser att det är hög tid att även Sverige inför en straffbestämmelse som täcker den typ av förföljelsebeteenden som är straffsanktionerade i ett flertal anglosaxiska länder. Det behövs också bättre och mer verkningsfulla åtgärder mot förföljelse, övervakning och trakasserier. Polisen måste på ett tidigt stadium kunna förhindra fortsatta förföljelser. Polisens möjligheter att i samarbete med psykiatrin genomföra kartläggning och uppföljning av personer som visat dessa tendenser måste också stärkas. Vi anser att remissvaren talar för att det finns ett lagstiftningsbehov. Det aviserade uppdraget till Brottsförebyggande rådet behöver inte avvaktas. Regeringen bör ges i uppdrag att skyndsamt återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det nu anförda.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motion från allmänna motionstiden hösten 2004

2004/05:Ju412 av Johan Pehrson m.fl. (fp):

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om ett nytt lagrum mot förföljelsesyndrom samt om rättsväsendets och polisens möjligheter att arbeta mot denna typ av beteende.